

ALAM-PEDJA LKA KOOSTÖÖKOGU KOOSOLEKU PROTOKOLL

Keskkonnaameti Tartu kontor, Aleksandri 14, Tartu
Algus kell 15:00, lõpp kell 19:30

22. august 2018. a

Juhatas ja protokollis: Kaili Viilma
Osalejate nimekiri lisas 1.

PÄEVAKORD

1. RMK tegemistest looduskaitsete investeringute vallas – Priit Voolaid
2. RMK tegemistest ning plaanidest külastuskorralduse vallas - Malle Oras (*virtuaalselt*)
3. Lamminiitude hooldamise mõjudest rohunepi arvukusele (iseäranis Alam-Pedja näiteks) – Leho Luigujõe
4. Luhtade hooldamise kogemustest ja probleemidest (s.h. loomapidamise kogemused) ning ettepanekud tulevikuks - Viljar Ilves
5. Ülevaade Alam-Pedja luhtade praegustest hooldusmahtudest ja Keskkonnaameti nägemusest luhtade majandamise perspektiividest – Ragnar Kapaun
6. Alam-Pedja LIFE soode taastamise projekti arengutest ja edasised plaanid (s.h talgud 20. septembril) – Marko Kohv.
7. Kohapeal algatatud küsimused

1. RMK tegemistest looduskaitsete investeringute vallas – Priit Voolaid

- Liiva tee Võrtsjärve väljavoolu juures on pooleli (300 m lõik koos ümberpööramise kohaga).
- Suure-Antsu tee ja sild (nn. Reku tee) + Nasja nurk + Ristsaare tee on ühe objektina vastuvõtmisel järgmisel nädala.
- Kirnas ehitati kaks ülepääsu ümber ja nüüdseks peaks ehitustööd valmis olema (2,5 km juurdepääsuteid); peab minema veel tööd vastu võtma.
- Laashoone teel on probleemid üleval ja luhad pole juurdepääsetavad, kuid lahendused tuleb leida. **Arvi Põltaas kutsutakse probleemide ja nende võimalike lahenduste arutelule kaasa kohaliku infoallikana.**
- Luha teega Verevi luhtadele pole alustatud, tähtaeg on 2019. aasta sügisel.
- Kirna piirkonnas on laoplatši juures vaja rajada veel kaks väikest ülepääsu.

- Niidud on kümnetel hektaritel taastamisel Verevi piirkonnas ja Nasjal.
- Palupõhjal on luhtade taastamistööd kavandatud, kuid pole veel töös.
- 370 ha Ilmatsalu luhal tehakse sel aastal hekseldamist. Sinna ehitati ka ülepääs Viljar Ilvese poolt. Peab veel mõtlema, milline oleks selle parim asukoht.

- Sangla taastatavas soos on kopad hetkel tamme tegemas, kaks kraavi on vaja veel üle vaadata ning siis töö vastu võtta. Kuna esimene ettevõtja ei teinud kvaliteetset tööd, siis vahetati töö tegijat, tamme tehti suuremaks ning osad kraavid tõsteti n.ö. soome meetodil ka pinnast täis. 2 aastat pärast töö vastuvõtmist on tammide lekete korral töövõtja kohustus need korda teha.

V. Ilves: Rõhutas, et PRIA ja KeA peaksid jõudma selle tulemuseni, et iga hinna eest ja igas kohas luhas hooldamist teha ei tohiks, sest pehmed kohad sõidetakse aastateks puruks ega kannu enam masinaid.

L. Luigujõe: Kas mõni tee on ka päris luhta planeeritud? Matsalus on rajatud kõrge tammiga luhatel ja luht on sellega ära rikutud, sest ülevoole ja vee läbipääse on liiga vähe. Selliseid teid ei tohiks luhta teha, mis luhas veele tammina toimivad.

P. Voolaid: Pärast Pedja suubumist paremale, Jõesuu lähedal, on Luha tee osaliselt luhta planeeritud, aga loodetavasti see tammina ei toimi.

2. RMK tegemistest ning plaanidest külastuskorralduse vallas - Malle Oras (virtuaalselt)

- 2018. aasta suvest on Alam-Pedjal uus RMK loodusvaht – **Madis Ess** (tel. 5811 8500), kelle objektideks on lisaks veel Peipsiveere ja Tartu-Jõgeva puhkeala Tartumaa objektid.
- **Selli-Sillaotsa õpperada** on rekonstrueerimise ajaks jätkuvalt suletud. 1. ehitushanke võitjaga ja ka ehitusjärelevalvega leping lõpetati (ehitaja taganes lepingust, tehtud sai vaid torni katus). 2. ehitushanke võitis OÜ Reibal JRK ja kuna on tegu RMK-s mitmeid töid korralikult teinud ehitajaga, siis on lootus, et rada saab tähtajaks (juuli 2019) rekonstrueeritud. Omanikujärelevalvet teostab K-Vision. Parklaid-puhkekohti-käimlaid hooldatakse.
- **Kirna õpperada** – raja hooldus peaks olema parem kui eelnenud aastatel. Luhateede rajamise tõttu vajalik lisaviidastus sai tehtud, raietööd ka jõudumööda. Raja-äärse võsa likvideerimisel oleks teretulnud abi võsalõikajate näol (oksapurusti RMK-s olemas). Mõeldav oleks tööd teha sügisel, kui lehemassi vähem. Plaanis ka rippisilla katte ja teabealuste (endiselt haavapostid) vahetus.

P. Valge: Selli-Sillaotsa rada pole tegelikult läbitav ja inimesed otsivad teed raja kõrvalt läbi soo.
K. Viilma: **Püüame Kirna raja vaadete avamiseks sügisel RMK-ga ühised talgud korraldada.**

3. Lamminiitude hooldamise mõjudest rohunepi arvukusele – Leho Luigujõe

Rohunepp on üks luhtade hooldamise peamisi põhjuseid ja eesmärke. Teda arvatakse Eestis olevat säilinud 400-600 paari. Lisaks rohunepile on luhtadel näha ka tema sugulast **tikutajat** (40-60 tuh. isalindu), madalsoodes ja rabades kinnikasvanud laugastel pesitsevat **mudanepi** näeb luhtadel vaid rände ajal (30-60 isalindu), luhaservades kohtab aprillis-mais **mestkurvitsat** (30-60 tuh. isalindu).

Rohunepil on mängupaikadele kindlad nõuded ja ebasobivate tingimuste korral lahkuvad nepid luhast üsna kiiresti. Nepil on kaks geneetiliselt samasugust, kuid morfoloogiliselt erinevat populatsiooni – n.ö. madalate maade ja alpiaasade populatsioon. Mõlemad talvituvad Aafrikas. Populatsiooni suuruseks hinnatakse 18-51 tuh. isalindu, aga Venemaa lindude arvukust ei teata. Eestis on rohunepp peamiselt Alam-Pedjal, Soomaal, Matsalus ja Koiva ääres ning poldritel. Liiki on siin seiratud 90date aastate algusest ja tema arvukuse hinnangud 2018. aasta on kuni 450 isalindu, aasta pole nende jaoks soodne olnud. Enamus mängu on riigimaadel ja vaid 25% eramaadel, 2/3 mängudest on kaitsealadel ja liik kuulub II kaitsekategooriasse.

2004. aastal tehti esimene rahvusvaheline liigi kaitse tegevuskava, hiljem ka mitu Eesti kava ja hetkel on kava uuendamisel. 90date algusest peale on parema liigikaitse korraldamiseks rohuneppi hoolega uuritud. Eesti nepid on 'norrakatest' lühema noka, pikemate jalgade ja valgema sabaga, et pimedatel öödel ja kõrgemas rohus silma paista. Mai alguses mängivad pärast päikeseloojangut, puhkavad öö keskosas pimedaimal ajal ning alustavad taas enne päikeseloojangut. Valgete ööde ajal mängivad kogu öö. Ühe mänguga seotud linnud jäävad kõik 600 m raadiusesse ümber mängu (s. h. emalinnud).

Lamandunud või purustatud heinaga luhad nepile ei sobi, kuna tema nokk läbi paksu vildi ei ulatu. Uurijad otsivad väljaheidetega ja nokaaukudega alasid, mis tõendavad linnu tegutsemist. Nepid ei armasta ühtlaselt tasaseid ja mätasteta alasid, vaid vajavad 10 cm kõrguseid mättaid. Nad ei armasta ka tihedat taimestikku, vaid mõõdukalt hõredat. Muld peaks olema 6-8 cm ulatuses pehme, niiske ja vihmausse täis (95% nende menüüst). Kuival ajal kasutavad nepid toitumiseks vanajõgesid, kraave ja traktorite jälgi. Nepimängud on omavahel väga suurte aladel seotud – üks

logeriga varustatud isalind käis isegi ühel ööl Poolas mängimas. Rohunepi pesi on alates 90datest leitud vaid 4 tk ja need on kõik põõsastike lähedal, s.h. poegade pesad.

Kolga-Jaani polder on piirkonnas üks parimaid linnu- ja nepialasid (7 isalindu sel aastal). Altnurgas 12 isalindu maaomaniku poolt kuivendusega rikutud alal, kus mäng nihkus. Karisto reservaaði metsast lõuna poole jääv luht 10 isalinnuga. Umbusi (luht hukas) ja Jõesuu (luht ideaalses seisus) mängud on hävinud. Pikknurme luhas olev luhatee ulatub mänguni (3-4 isalindu). Valmaotsa poldril paar isalindu, Päoveres 5 lindu, Rämši mäng 2018. a. kadunud.

Inimtekkelised ohud rohunepi elupaikadele on kuivendamine (iseäranis poldritel), kinnikasvamine, intensiivne majandamine ja ebasobivad majandusvõtted ning ehitamine. Luhtadel vanasti ei karjatatud, vaid niideti. Karjatatavatel luhtadel on nepimängud ära kadunud, kuna loomad lähevad nepi mängudesse kõrgematele kohtadele magama. Võibolla oleks lahenduseks nepi mänguplatsi ümbritsemine karjaaiaga, et lehmad seal nepi mängu ajal ei magaks. Peaks Soomaal katsetama.

V. Ilves: Niitmine on luhtadel palju rentaablim kui karjatamine.

Eesmärk on hoida Eestis vähemalt 500 isalindu ja hoida poldreid osaliselt ka lindudele (Räpina, Kolga-Jaani). Niide ei tohiks olla üle 15 cm kõrge ega ka liiga madal ega ühtlane, et ei tekiks golfimuru; hein tuleb ära koristada (et ei tekiks paksu vildikihti) ja loomi tuleb takistada mänguplatsidel magamast. Mõned luhad peaks jääma mõnel aastal hooldamata ja see peaks olema toetusmeetmetes aktsepteeritud. 2019. aastal tahetakse panna kolm satelliitsaatjat emaslindudele, et uurida nende elupaigakasutust. Mäng käib 20. aprillist kuni 10. juunini (hiliseim Käreveres).

G. Sein: Seda on juba arutatud, et üle poole hooldatavast alast peaks olema igal aastal niidetud ja ülejäänud ala võiks 5 aasta jooksul roteeruda.

V. Ilves: AP luhtadel on selliseid alasid, mida ei saa kunagi hooldada ja ka neid peaks hooldatud alana aktsepteerima. Kardetavasti PRIA sellist lähenemist ei aktsepteeri, kuna nõutakse n.ö. head põllumajanduslikku seisukorda. Nepi mängualade erikohtlemine ei oleks ilmselt suur probleem, aga keeruline on leida seda õiget hooldusrežiimi. Võib-olla peaks mängualadega piirnevatel aladel varem niitma, et hilisema niitmise alalt saaks linnud juba eelmise niidu ädalasse liikuda?

P. Voolaid: Kas põõsaste puudumine puudutab vaid suuri luhtasid või ka väikesi luhtasid? Kas metsaservade põõsad ei sobiks?

L. Luigujõe: Lähemale kui 100 m metsale nepid ei lähe, luht peab olema ca 300 m raadiuses avatud maastikuga ja põõsaribadega.

4. Luhtade hooldamise kogemustest ja probleemidest (s.h. loomapidamise kogemused) ning ettepanekud tulevikuks - Viljar Ilves

Karjatamise ainus kasu tundub olevat heina n.ö. kompostimine ning osade heinapallide tekke ennetamine, aga muidu on karjatamine niitmiseest töömahukam ja kallim. Veerikastel aastatel ei saanud AP-l isegi loomadele vajalikku heina varutud.

Hooldajad ootavad

- koostööd eesmärgipärase ja paindliku majandamise korraldamisel – osa varem, osa hiljem ja osa niitmata. Praegu lubatud varasema niitmiseega alad on liiga väikesed ja killustatud (ca 20 ha 300st ha-st) ega vääri niitmistehnika käivitamist.
- Tuleks reaalselt üle hinnata, milliseid luhtasid enamusel aastatest kindlasti hooldada ei saa ning need võiks PLK-dest välja arvata ja mitte nende hooldust kavandada.
- Pikas perspektiivis on vajalik ka heina kompostimisvõimaluste loomine, kuna luhahaina söödaväärtus on liiga väike ja seda ei ole võimalik mujal realiseerida. Üks maahooldaja laotab heina näiteks lihtsalt põldudele.

- Mitmed luhakraavid on praeguseks nii täis kasvanud, et niidud soostuvad ja pole enam hooldatavad. Emajõe kaldavalli tõttu on luhad omamoodi kausid, kuhu vesi seisma jääb. Peaks mõned kraavid linnustiku seisukohast kehvadel ja märgadel aladel katseks avama ja vaatama, mis sellisel luhtadel juhtuma hakkab.
- Praegu taastamisest tulevad alad pole esimestel aastatel niidetavad ja seal peaks lubama seni hekseldada (mitmeid aastaid) kuni ala lõpuks niidetavaks muutub. Taastamise periood peaks olema pikem, et ala muutuks hoolduskõlblikuks.
- PLKde piirid muutuvad looduses teinekord üsna kiiresti jõgede kallaste loomulike muutuste ja kobra tegevuse tulemusena. Seega peaks neid piire ka kaartidel korrigeerima.
- Metsaste piiride kaitseks pealetungiva võsa eest peaks lubama PLKde servasid purustada (4 m).
- Roobaste tekitamise eest luhas ei peaks karistama, kuna neid vältida ja nende teket ette prognoosida ei ole võimalik. Pigem peaks sellised alad hooldusaladest välja arvama (ca mõnikümmend hektarit 300st hektarist).
- 70 hektaril AP-I karjatatakse, kuna loomad tarnastikke n.ö. nõuetekohaseks ei söö, siis peab selle ala veel lisakuluna üle purustama, kuigi loomkoormus on olnud nõuetekohane. Nõuetekohase loomkoormusega alasid peaks trahvidest siiski säästma.
- Kuna niitmisaeg jääb hilisesse aega, siis osadel aladel on luhas hein selleks ajaks nii ära lamandunud, et ei niidu -ega ka hekseldamistehnika ei suuda tõsta heina piisavalt ülesse ning niite kvaliteet pole just ideaalne.
- Rohkem ausat koostööd erinevate osapoolte vahel, mis viib eesmärkidele lähemale

5. Ülevaade Alam-Pedja luhtade praegustest hooldusmahtudest ja Keskkonnaameti nägemusest luhtade majandamise perspektiividest – Ragnar Kapaun

Kokku PLKsid Alam-Pedjal kolmes klassis piiritletud 2089 ha (1. – 508 ha, 2. – 676 ha, 3. – 905 ha). PLK toetusega 2018. aastal 847 ha PRIAst, taastamine 345 ha, s.h. RMK 287 ha. Ainult üldpindala toetusega 167 ha. Kokku hoolduses: 1359 ha.

Uute pindaladega ja kohustustega periood peaks algama 2021. a., seega saab praegu hoolduses olevate pindalade parandusi teha 2020. aasta lõpus, et ei peaks tagasimakseid tegema. NB! Uutel taotlejatel kestab kohustuste periood siiski 5 aastat ehk ka pärast 2021. aastat.

On arutletud, kas oleks arukas osa alad, mida enamusel aastatel hooldada ei saa, määrata ca 3-aastase intervalliga hekseldamise, et hoida neid lihtsalt avatuna. Praeguste plaanide kohaselt peaks 2019. aastal läbi viidama hekseldamise pikaajaliste mõjude uuring, et teha selgeks, kas parem on hekseldamine või hooldamata jätmine. Praeguses KKK-s on hekseldamine lubatud maksimaalselt kord kolme aasta jooksul. Tulevikus on ehk võimalik lammidel võimaldada n.ö. puhke-aastat ja praegu saaks Alam-Pedja kaitsekorralduskavaga juba lubada niitmisaaja pikendamist (nii ette- kui tahapoole), PLK servade hekseldamist ja suuremat niitekõrgust.

V. Ilves: Kindlasti peaks hekseldamise uuringuprojekti kaasama ka reaalsed maahooldajad.

K. Viilma: Selle tingimuse saab panna uuringu hankes lähteülesandesse.

Maahoolduse nõuete täitmise hindamiseks PRIA praegu droone ei aktsepteeri. Tegelikult peaks aastate lõikes aktsepteerima ka PLKde mõneprotsendist pindala kõikumist ning see oleks võimalik pikemate lepingute puhul. Kuna kohustused on 5 aastat, siis leping peaks ka kehtima 5 aastat. Traktorite rööbaste tekitamine ei ole tegelikult seni probleem olnud ja nende eest ei ole teadaolevalt karistada saadud.

Keskkonnaministerium teeb otsuse riiklike investeeringute ja eritehnika osas peale hekseldamisuuringu valmimist. Sellest sõltub ka rotatsiooniga hekseldamise ja laiguti hooldamise lubamine.

K. Kaldma: Alam-Pedja linnustiku uuring sel aastal sisuliselt ebasoodsate ilmastikuolude ja ilma mõttes hilinevad inventuuri tõttu ebaõnnestus.

L. Luigujõe: Karisto luhta ei tohiks hekseldamisse määrata, vaid siiski niita.

V. Ilves: Probleem on see, sellelt luhalt ei saa palle kätte ja väljaveoted on väga pikad (4 km).

K. Silm: MAKi raames plaanitakse välja töötada rohune pi meedet ja läbirääkimised selles osas on käimas.

L. Luigujõe: **Pikknurme luht sobiks ideaalselt pilootalaks** – vaadata esmalt, kes seal elab, ala taastada, hekseldada ning vaadata, kes sinna juurde tulevad.

K. Viilma: **Saadame selle ettepaneku RMK-le.**

6. Alam-Pedja LIFE soode taastamise projekti arengud ja edasised plaanid – Marko Kohv

Sangla soos tehakse taastamistöid RMK alltöövõtjana, aga Soosaare soos ELFi enda LIFE projekti raames (<https://soo.elfond.ee/taastamisalad/soosaare/>). Kõik Soosaare taastamisala inventuurid on tehtud, s.h. liigiinventuurid, tehtud on taastamiskava ja tehniline projekt ja kõik avalikustamised. 2016. aastal hakkas RMK alal raieid korraldama, kuid esimene raie ebaõnnestus. Seejärel leiti uus raiuja (Hanso MK), kes praeguseks on projektis ette nähtud üle 50 ha raieid kõik ära teinud. RMK võttis suuna, et puitu enam alalt välja ei veeta, vaid puit pressiti turbasse. Kahtede talgutega tehti kõige soopoolsemad paisud väikestele kraavidele käsitsi ära. 20. septembril on Soosaares talgud rahvusvahelise seminari raames ja kohe pärast seda keskkonnaministeeriumi talgud. Kogu projektis on ette nähtu 50 talguüritust, millest vaid kümnekond on toimunud. MK Hanso ehitab ka Soosaares masinatega paise kohe peale Sangla soo tööde lõpetamist, ca septembri alguses. Soodsate olude korral saab paisud oktoobriks ehitatud, kuigi lepingu tähtaeg on alles veebruar. Käimas on ka liikide seire ja veetasemete seire. Seiret tehakse suuresti droonidega. Alal on hästi kirja pandud ka bandiitluse ajalugu.

Soosaare on väga hea ekskursioonideks: ca 2 km ringiga saab näidata rikkumata sood, rikutud sood, taastatud sood ja labidaturba auke. Soosaares tehti ka õppefilmid. **Hea meelega saab koostöökogule ekskursiooni teha.**

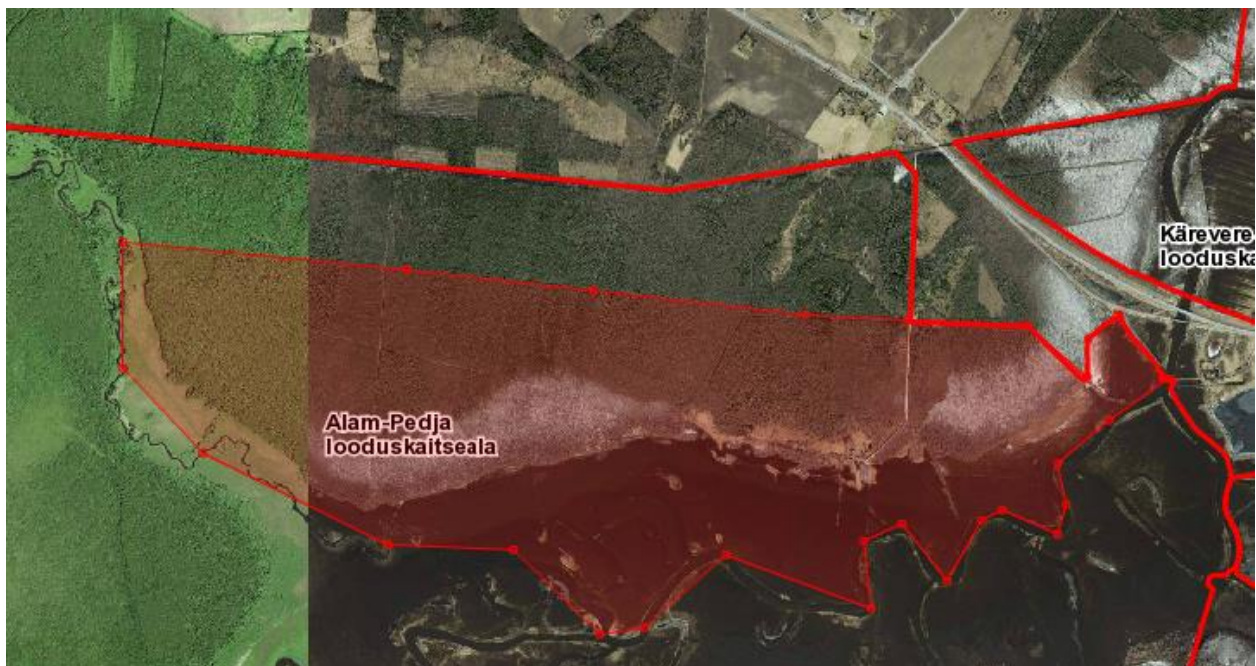
P. Valgele (piret.valge@keskkonnaamet.ee) võib saata igasuguseid **projekti nupuke** ja **uudiseid kaitsealad.ee lehele ja Alam-Pedja FB lehele panemiseks** ja linkimiseks.

7. Kohapeal algatatud küsimused

J. Volmer: 2018. aasta augustikuine tulekahju Alam-Pedjal näitas, et ametkondadel võimekus puudub. Vanad taliteed tuleks ligipääsude tagamiseks ja eksinute juhatamiseks siiski puhtaks teha. KOKO liikmed J. Volmer ja V. Ilves on valmis need tasuta ja oma kuludega puhtaks tegema, n.ö. šefluse korras, kui KeA vastava loa annab. Enamus trassid on praegu ikka veel läbitavad ja vaid osad kohad tuleks puhtaks teha.

J. Volmer ja V. Ilves tulevad ja märgivad Keskkonnaametis vajalikud tööalad kaartidele, et oleks võimalik tööde mahtu hinnata.

J. Volmer: Alam-Pedjal oleks vaja laiendada jahiala Tallinn-Tartu maanteest kuni taastud Laeva jõeni ning Emajõeni, et see saaks loogilised piirid (alloleval skeemil laiendusala punaka tooniga polügoonina) ja jahipidamine oleks võimalik.

K. Viilma: Eelmisel neljapäeval otsustas Vabariigi Valitus Keskkonnaameti ja Keskkonnainspeksiooni liitmise alates 1. jaanuarist 2019. Esialgu on tegu n.ö. tehnilise liitmisega peadirektori tasemel ning sisulise funktsioonide analüüsi ja liitmisega tegeletakse 2019. aastal. Sisuliste töötajate arvu ei vähendata, koondamine võib puudutada tugiteenuste osa. Liitmisest loodetakse järelevalvevõimekuse kasvu ning töökvaliteedi tõusu.

KOKKUVÕTE:

- Arvi Põltaas kutsutakse RMK poolt Laashoone teega seotud probleemide ja nende võimalike lahenduste arutelule kaasa kohaliku infoallikana
- Püüame Kirna raja vaadete avamiseks sügisel RMK-ga ühised talgud korraldada
- Hekseldamise uuringuprojekti lähteülesandesse pannakse tingimus, et kaasama peab ka reaalsed maahooldajad
- Teeme RMK-le ettepaneku võtta Pikknurme taastatav luht pilootalaks, kus uurida nii taastamise kui ka hekseldamise mõjusid elustikule.
- Püüame eeloleval talvel paika panna rohuneppide mängupaikade ja piirnevate alade hooldusrežiimi (erimeetme) ning selle PRIAga läbi rääkida.
- ELF pakub võimalust minna Soosaare taastamisalale ekskursioonile näiteks eeloleval sügisel (oktoobris).
- Marko Kohv saadab Piret Valgele (piret.valge@keskkonnaamet.ee) ELFi LIFE projekti nupukesi ja uudiseid kaitsealad.ee lehele panemiseks ja linkimiseks.
- J. Volmer ja V. Iives tulevad ja märgivad Keskkonnaametis taliteede avamiseks vajalikud tööalad kaartidele, et oleks võimalik tööde mahtu hinnata ja nende avamist võimaldada.
- Keskkonnaamet võttis teadmiseks jahiala laiendamise ettepaneku, kuid ei oska prognoosida aega, millal vastav muudatus saab töösse võtta.